

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Ректор Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
академік Юрій БОЙЧУК
2025 р.

ВИТЯГ

із протоколу № 1 від 28 червня 2025 року

**засідання фахового семінару кафедри політології, соціології і культурології
для проведення експертизи і визначення новизни, теоретичного і
практичного значення результатів дисертації**

**Вербицького Андрія Вікторовича на тему «Національні еліти в епоху
глобалізації: безпековий аспект», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія.**

ПРИСУТНІ: зав. кафедри політології, соціології і культурології
к. політ. н., доц. Безрук О.О., д. політ. н, проф. Куц Г.М., д. філос. н., проф.
Денисенко І.Д., д. філос. н., проф. Радіонова І.О., к. політ. н., доц. Дібікова
Ю.С., к. політ. н. Калюжна Ю.І., к. політ. н. Савельєва Т.П.; к. пед. н., доц.
Білоцерківська Н.Г., к. соц. н. Стрельнікова О.О., здобувач Вербицький
А.В., ст. лаборант Пелішенко І.І.;

запрошені фахівці за напрямом дисертаційного дослідження: д. політ. н.,
проф., проф. кафедри міжнародного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків) Поліщук І.О., к. політ. н.,
доц. кафедри міжнародних відносин ННІ «Каразінський інститут
міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна Пересипкіна І.В.
Серед присутніх 4 докторів наук за напрямом дисертації.

(Засідання проходить дистанційно, з використанням засобів відеозв'язку)

Головуюча на засіданні: доктор політичних наук, професор, професор
кафедри політології, соціології і культурології Галина КУЦ

Секретар засідання: кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри
політології, соціології і культурології Юлія КАЛЮЖНА

Науковий керівник: кандидат політичних наук, викладач кафедри
політології, соціології і культурології Тетяна САВЕЛЬЄВА

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології,
соціології і культурології Олександр БЕЗРУК

СЛУХАЛИ:

1. Наукову доповідь здобувача вищої освіти, третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії», четвертого року навчання, зі спеціальності 052 Політологія Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, **Вербицького Андрія Вікторовича** за матеріалами дисертаційної роботи на тему «Національні еліти в епоху глобалізації: безпековий аспект» поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія.

«Шановні присутні!

Вашій увазі пропонується доповідь, що містить основні положення комплексного аналізу впливу глобалізаційних процесів в сучасному світі на національні еліти як суб'єкт забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації.

Аналіз сучасних тенденцій свідчить про глибокі трансформаційні процеси, пов'язані з глобалізацією, яка суттєво впливає на роль і функції національних держав та їх еліт. Оскільки глобалізація створює принципово нові виклики та загрози для суверенітету і територіальної цілісності держав, насамперед, особливої актуальності набуває дослідження трансформації ролі національних еліт в контексті забезпечення національної безпеки. Важливим постає і той факт, що традиційні підходи до забезпечення національної безпеки зосереджені переважно на військово-політичних аспектах, виявляються недостатніми в умовах комплексних глобальних загроз – від тероризму і кіберзлочинності до екологічних катастроф і пандемій. Це вимагає від національних еліт розробки нових стратегій та механізмів гарантування безпеки, які враховували б транснаціональний характер сучасних викликів та необхідність активної участі в глобальних і регіональних системах безпеки. На відміну від традиційних військових загроз, сучасні виклики мають комплексний та гібридний характер, що вимагає від національних еліт нових компетенцій та здатності ефективно координувати діяльність різних державних інститутів та недержавних акторів у сфері безпеки.

Особливого значення набуває проблема трансформації функцій національних еліт в контексті зміни характеру загроз національній безпеці.

Водночас глобалізація створює нові можливості для міжнародного співробітництва у сфері безпеки, формування глобальних та регіональних безпекових режимів, розвитку механізмів колективної відповіді на спільні загрози. Це відкриває для національних еліт нові перспективи посилення безпекових спроможностей держави через участь у міжнародних альянсах, організаціях та програмах співробітництва.

Отже, можна зазначити, що саме національні еліти постають тим суб'єктом, хто приймає остаточні рішення щодо національної безпеки, формує стратегії та мобілізує ресурси держави. Саме тому важливим на сьогодні постає питання дослідження актуальних тенденцій глобальних трансформацій, глобальних викликів та ролі національної еліти у якості суб'єкту забезпечення національної безпеки в умовах глобальних змін.

Об'єктом представленого дослідження є глобалізаційні процеси в сучасному світі, предметом дослідження постають особливості діяльності

національних еліт щодо забезпечення національної безпеки в контексті глобалізаційних викликів.

Мета дослідження полягала у розгляді національних еліт як суб'єкту забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації. Для реалізації поставленої мети за необхідне визначено та вирішено наступні завдання:

- проаналізувати трансформацію ролі та функцій національної держави в умовах глобалізації, зокрема в контексті забезпечення національної безпеки та участі в глобальному управлінні;
 - дослідити вплив глобалізації на формування нового світового порядку, визначити основні тенденції та перспективи його розвитку, а також місце національних держав та еліт у цьому процесі;
 - концептуалізувати поняття національної еліти як суб'єкта гарантування національної безпеки в контексті модерних процесів суспільної диференціації та інтеграції;
 - дослідити еволюцію структури, механізмів формування та функцій національних еліт на основних історичних етапах державотворення європейських країн;
 - реконструювати історичну траєкторію формування та функціонування вітчизняної еліти від доби становлення першопочаткової державності в Київській Русі до періоду здобуття незалежності у 1991 р. та проаналізувати основні фактори, що обумовлювали її трансформаційні й адаптаційні можливості у відповідних суспільно-політичних контекстах;
 - дослідити специфіку інституційно-функціональних моделей української еліти в новітній період державності (1991-2019 рр.), визначити їх сильні і слабкі сторони з огляду на роль еліти у забезпеченні ключових параметрів політичної, економічної, воєнної та інформаційної безпеки держави в умовах глобальної нестабільності та військової агресії РФ проти України
- У контексті реалізації зазначених завдань були отримані такі висновки.

1. Дослідження трансформації ролі національних еліт в епоху глобалізації виявило глибокі зміни в характері та механізмах здійснення влади на національному та глобальному рівнях. Глобалізація створює нові виклики та можливості для національних еліт, змінюючи контекст їхньої діяльності та вимагаючи нових компетенцій та стратегій. З одного боку, глобалізація підриває традиційні джерела влади та легітимності національних еліт, посилюючи їхню залежність від глобальних процесів та акторів. Це проявляється у зменшенні можливостей контролювати економічні та соціальні процеси на національному рівні, а також у зростанні конкуренції з боку транснаціональних еліт та глобальних мереж. З іншого боку, глобалізація відкриває нові можливості для національних еліт щодо доступу до глобальних ресурсів, знань та впливу. Успішні національні еліти здатні використовувати переваги глобалізації для зміцнення своїх позицій та просування національних інтересів на світовій арені.

2. Визначено, що глобалізація ставить перед національними елітами серйозні виклики щодо забезпечення національної безпеки в її широкому розумінні. Традиційні підходи до безпеки, зосереджені на військовому захисті території, виявляються недостатніми в умовах глобальних загроз, таких як тероризм, кіберзлочинність, екологічні катастрофи, пандемії тощо. Національні еліти змушені розвивати нові стратегії та механізми забезпечення безпеки, які враховують комплексний та транснаціональний характер сучасних загроз. Це

вимагає більш активної участі у глобальних та регіональних системах безпеки, розвитку партнерств з недержавними акторами, а також інвестицій у нові технології та компетенції. Особливу увагу національні еліти мають приділяти питанням інформаційної безпеки та захисту критичної інфраструктури в умовах зростаючої цифровізації та взаємозалежності.

3. Аналіз впливу глобалізації на національну державу та світовий порядок виявив глибокі трансформації в структурі та функціонуванні міжнародної системи. Глобалізація веде до формування складної, багаторівневої системи глобального управління, в якій національні держави залишаються важливими, але не єдиними акторами. Зростання ролі міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, глобальних мереж та інших недержавних акторів створює новий контекст для діяльності національних держав та еліт. Це вимагає від них розвитку нових форм співпраці та координації, а також адаптації своїх стратегій та інститутів до реалій глобалізованого світу. Дослідження також виявило зростаючу роль регіональних інтеграційних об'єднань та глобальних режимів у формуванні нового світового порядку. Ці структури створюють додатковий рівень управління між національним та глобальним, що дозволяє більш ефективно вирішувати спільні проблеми та реагувати на глобальні виклики. Водночас, вони можуть обмежувати автономію національних держав та еліт, що вимагає пошуку нового балансу між національними інтересами та глобальною відповідальністю. В цілому, формування нового світового порядку в епоху глобалізації є складним та суперечливим процесом, який вимагає від національних еліт стратегічного мислення, гнучкості та здатності до інновацій.

4. З'ясовано, що глобалізація не призводить до повного нівелювання ролі національних держав, а радше до трансформації їхніх функцій та способів реалізації суверенітету. Національні держави залишаються ключовими гарантами безпеки та добробуту своїх громадян, а також важливими учасниками формування глобального порядку денного. Проте, вони змушені діяти в умовах зростаючої взаємозалежності та конкуренції, що вимагає більшої гнучкості та адаптивності. Особливо важливим стає розвиток «розумної сили», яка поєднує традиційні інструменти державної влади з новими формами впливу, такими як публічна дипломатія, культурна привабливість, технологічне лідерство тощо.

5. Виявлено, що феномен національних еліт у сучасному світі зазнає глибоких трансформацій під впливом процесів глобалізації, демократизації, інформатизації суспільного життя і для адекватного розуміння сучасних моделей функціонування національних еліт слід звернути увагу на аналіз прихованих мереж неформальних зв'язків, клієнтарно-патронажних угруповань, тіньових центрів впливу. Закцентовано увагу на розумінні національної еліти як провідної верстви суспільства, головною функцією якої є розробка й реалізація цілісної стратегії гарантування національної безпеки у всіх її вимірах – воєнно-політичному, економічному, енергетичному, інформаційно-ціннісному тощо. В сучасних умовах принципово важливою стає здатність провідної верстви гнучко реагувати на зміну середовища і технологічні інновації, адаптувати свою політику до вимог часу та потреб громадян. Водночас національна еліта покликана зберігати соціально інтегративну функцію, тобто підтримувати колективну ідентичність народу і забезпечувати його гідне представництво на міжнародній арені в умовах розмивання державних кордонів та універсалізації культури. Відтак на порядку денному постає завдання пошуку нових форм

поєднання елітарності й масовості, професіоналізму та залученості громадян, патріотизму та відкритості до глобальних викликів у діяльності національних еліт. Розв'язання цих дилем стане визначальним фактором збереження життєздатності та суб'єктності держав-націй у турбулентному світі XXI століття.

6. Осмислення історичної еволюції та сучасних тенденцій розвитку української національної еліти дозволяє визначити низку ключових проблем і «точок зростання», що потребують невідкладного реагування політикуму та експертної спільноти. По-перше, в українському політичному класі досі переважають партикуляристські та корпоративно-кланові інтереси, бракує стратегічного бачення й відповідальності перед суспільством. По-друге, зберігається істотний розрив між правлячою верхівкою та активними середніми верствами, інститутами громадянського суспільства, що обмежує потенціал демократичного оновлення еліти. По-третє, в суспільній свідомості ще недостатньо вкорінені цінності меритократії, національної єдності та служіння спільному благу, які мали б лежати в основі оцінки ефективності еліти. По-четверте, очевидною є потреба в нових інституційних механізмах підзвітності еліти, прозорих правилах її оновлення та ротації, реальному забезпеченні «соціальних ліфтів» для найбільш компетентних і моральних представників різних соціальних груп. Посилена увага до цих системних проблем на рівні громадського діалогу та політичних практик сприятиме прискоренню процесів творення цілісної, патріотичної, проєвропейської еліти в Україні.

7. Дослідження історичного шляху, специфічних рис та закономірностей формування української політичної еліти дозволили зробити низку узагальнюючих висновків, важливих для розуміння її сучасного стану та перспектив подальшої еволюції. По-перше, розвиток вітчизняної еліти від княжої доби до сьогодення не мав лінійно-поступального характеру. Він відзначався чергуванням періодів піднесення та занепаду, обумовлених як внутрішніми кризами та розколами всередині правлячого класу, так і драматичними зовнішніми впливами – втратою власної державності, асиміляційним тиском іноземних правителів, масовими репресіями проти національно свідомої інтелігенції. По-друге, попри різноманітні трансформації та метаморфози, в українській еліті прослідковується певна світоглядно-ціннісна тяглість, що виявляється в наскрізних рисах ментальності: демократичності, волелюбності, відкритості до зовнішнього світу, орієнтації на загальнолюдські цінності. Водночас ці позитивні характеристики часто поєднувалися з поведінковими хибами – індивідуалізмом, браком дисципліни та організованості, схильністю до чвар та протистоянь, опортунізмом та конформізмом. По-третє, найбільш плідними та успішними періодами функціонування еліти були етапи консолідації провідних суспільних верств довкола «великої мети» – будь то розбудова ранньомодерної держави в добу Гетьманщини, національно-визвольні змагання 1917-1920 рр. чи боротьба за відновлення незалежності наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр. Натомість чвари та протистояння різних угруповань всередині еліти, гострі ідеологічні й світоглядні конфлікти між її прозахідним і проросійським крилами неодмінно призводили до втрати суб'єктності, послаблення державницького потенціалу нації. Відтак викристалізація ціннісного консенсусу щодо магістрального шляху розвитку країни, досягнення внутрішньоелітної єдності в питаннях загальнонаціональної ваги є запорукою ефективного виконання елітами своєї провідної ролі.

8. Комплексне осмислення особливостей трансформації вітчизняної еліти протягом новітнього періоду державності (від 1991 р. до 2019 р.) увиразнює наявність як певних успіхів та досягнень, так і хронічних вад і проблем. З одного боку, за порівняно невеликий історичний проміжок часу в Україні сформувалася та зміцніла нова генерація національно-демократичної еліти. Її представники відіграли вирішальну роль у здобутті незалежності та розбудові атрибутів державності, закладенні підвалин демократії та ринкової економіки, геополітичному самовизначенні України як частини європейської цивілізації. За найскладніших внутрішніх та зовнішніх обставин (економічна криза, відцентрові тенденції в регіонах, перманентний тиск Росії) державницькій еліті вдалося зберегти суверенітет та територіальну цілісність країни, уникнути громадянського протистояння та сповзання до авторитаризму. Водночас ці досягнення значною мірою нівелювалися неспроможністю еліти подолати рудименти пострадянської ментальності та практики врядування – патерналізм та клієнтелізм, надмірну централізацію та бюрократизацію, корупційно-олігархічні механізми розподілу суспільних ресурсів.

9. Визначено, що нездатність еліти запропонувати суспільству чітке бачення національного розвитку, нав'язати «правила гри» великому капіталу, забезпечити дієвість демократичних інститутів та справедливість правосуддя спричинили глибокі суспільні розчарування, стали першопричиною масових протестів (Майдан-2004, Євромайдан-2014). Російська гібридна агресія 2014 р. стала лакмусовим папірцем зрілості та адекватності еліти, її готовності до асиметричної відсічі противнику. Попри критичні прорахунки та помилки перших етапів війни (втрата контролю над Кримом та частиною Донбасу), національний провід зумів мобілізувати ресурси держави та соціуму для захисту суверенітету, започаткувати реформування сектору безпеки за стандартами НАТО, здобути вагому міжнародну підтримку. Водночас досвід протистояння з РФ увиразнив і хронічні вади політикуму – брак політичної волі до радикальної деолігархізації, міжфракційні чвари та популізм, недостатню компетентність у секторі оборони та нацбезпеки. Відтак у новітню добу попри очевидний прогрес у розвитку державницької еліти, на порядку денному лишається цілий комплекс викликів, від відповіді на які залежить успіх демократичної трансформації та європейської інтеграції України.

Дякую за увагу!»

2. Запитання до доповідача, відповіді на них.

Поліщук І.О. (д. політ. н., проф., проф. кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)): «Чи не вважаєте Ви, що глобалізація актуалізує не просто зміну функцій еліти, а появу так званої транснаціональної еліти?»

Вербицький А.В. «Так, дійсно, транснаціональна еліта та глобалізація взаємообумовлюють одне одного. Відповідно, поява транснаціональних еліт як нового актора політики можлива саме за умов глобалізації.

Необхідно звернути увагу, що глобальна політика не заперечує національну державу, навпаки, можна побачити нові можливості взаємодії/співпраці між державами, в тому числі і у сфері забезпечення національної безпеки, в той же час вона підриває традиційний суверенітет та автономію держав, посилює їх вразливість до зовнішніх впливів та криз, а також трансформує їх ідентичність та легітимність. Тобто, такий актор як національна еліта продовжує існувати, і він так само як і держава адаптується до нових умов, що створюються глобалізаційними процесами, в нашому випадку, за рахунок зміни функцій і паралельно з'являється новий актор – транснаціональна еліта (її можна визначити, наприклад, як вибрану впливову групу осіб, що приймають важливі рішення на рівні глобальної спільноти). Виходячи з мети та завдань представленого дослідження, моя увага в представленому дослідженні спрямована саме на національну еліту.

Пересипкіна І.В. (к. політ. н., доц., доц. кафедри міжнародних відносин, ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна): «Конкретизуйте місце національних держав у формуванні нового світового порядку, який виникає як наслідок глобалізації?»

Вербицький А.В.. «За умов глобалізації, дійсно, в першу чергу зазнає змін світовий порядок, який характеризується перебалансуванням сил, появою як нових транснаціональних акторів, що встановлюють певні рамки, так і відповідних проблем. За таких умов беззаперечно залишаються важливими такі політичні актори як національна держава та еліта, зокрема, держава, за умов додержання певних рамок, адаптується до глобальних умов, що впливає на трансформацію парадигми суверенітету – від абсолютистської моделі до багаторівневої конструкції. Практичним вираженням даної тенденції виступає прогресуюча делегування владних повноважень наднаціональним та субнаціональним інстанціям. Тобто, глобалізація певною мірою підриває державоцентричну модель управління. Зменшуються контрольні можливості держав щодо транснаціональних потоків – від фінансових трансакцій до міграційних рухів; посилюється вплив недержавних гравців – від корпоративних структур до громадських формацій – які активно включаються у процеси глобальної політики. Ці суб'єкти часто володіють більшими ресурсами та експертним потенціалом, ніж окремі держави, і можуть конкурувати з державними монополіями у представництві інтересів на глобальному рівні. В цих умовах держави залишаються гарантами безпеки та добробуту громадян, постачальниками базових публічних сервісів та важливими учасниками формування міжнародних норм через участь у міжнародних об'єднаннях».

Куц Г.М. (д. політ. н, проф., проф. кафедри політології, соціології і культурології, головуюча на засіданні): «Що представляє собою функція національної еліти, яку Ви позиціонуєте в своєму дослідженні як «розробка та впровадження в життя «проєкту майбутнього?»»

Вербицький А.В. «Розробка та впровадження в життя «проєкту майбутнього» в першу чергу пов'язані із стратегічним плануванням. Це не загальне управління поточними справами, в цій функції позиціонується спрямування на активне формування певної траєкторії розвитку нації на довгострокову перспективу. Відповідно, дана функція передбачає спрямованість на формування загального орієнтиру, стратегії цілісного розвитку нації як солідарної спільноти громадян. Це стає можливим через специфічний статус національної еліти як «національного провідника», її орієнтації на загальносуспільне благо, а не на власні корисні інтереси. Дана функція також акцентує увагу на здатності національної еліти мобілізувати ресурси, об'єднати соціальні спільноти навколо національних пріоритетів і забезпечити суб'єктність країни в умовах глобальної конкуренції».

Радіонова І.О., (д. філос. н., проф., проф. кафедри політології, соціології і культурології): «В своїй роботі Ви звертаєте на чималу кількість теорій еліт – як класичних, так і сучасних. Яку теорію Ви могли б визначити як провідну для Вашого дослідження і чому?»

Вербицький А.В. «В цілому, усі теорії еліт являють собою науковий підхід щодо вивчення еліти і визначають сутність даного суб'єкту, функції, особливості формування та функціонування. Відповідні соціально-політичні та соціокультурні умови, розвиток науки, світоглядні орієнтири дослідників зумовлювали розвиток теорії еліт та їх різноманіття. Якщо, наприклад, класичні теорії еліт акцентували увагу на неминучості розподілу суспільства на організовану керівну меншість (еліту) та аморфну керовану більшість, то теорії демократичного елітизму, у різних варіаціях намагалися узгодити ідею демократії та елітарності, а теорії плюралізму еліт звертали увагу на зосередженні влади у суспільстві не в руках однієї єдиної, монолітної еліти, а її розподілі між багатьма конкуруючими та відносно автономними групами інтересів. Тобто, можна зазначити, що представлені у роботі теорії еліт взаємодоповнюють одна одну, тому дещо складно виокремити одну провідну. В той же час можна зробити наголос на певній важливості теорії владної еліти Ч.Р. Міллса, яка дає орієнтир для розуміння внутрішньої структури та взаємозв'язків між політичною, економічною та військовою елітами на національному рівні а також взаємозв'язків між елітою та іншими формальними та неформальними інституціями (бізнесом, силовими структурами тощо). Саме цей дослідник акцентує увагу на сутності еліти як певної координованої та взаємопов'язаної групи, яка складається з лідерів ключових інституційних сфер».

Калюжна Ю.І. (к. політ. н., доц., доц. кафедри політології, соціології і культурології): «Окресліть, які елементи характеризують Вашу модель функціонування національної еліти, яку Ви застосовуєте для аналізу національної еліти в різні часи існування незалежної України»

Вербицький А.В. «Так, дійсно, побудова моделі функціонування української національної еліти в різні періоди вимагає ідентифікації

ключових елементів, які характеризують її склад, внутрішню динаміку, взаємодію з іншими акторами та вплив на суспільство, а також змінних, що відображають еволюцію цих елементів з часом. Серед таких елементів можна виокремити: особливості політичної системи, соціокультурні та соціально-політичні умови; тип еліти; особливості рекрутування еліт; ступінь консолідації або фрагментації даної групи; превалюючі інтереси; особливості ресурсної складової; взаємодія з політичними та неолітичними акторами, в т.ч. і в глобальному середовищі. Практично усі ці елементи застосовані у представленій роботі і визначають представлену модель функціонування української національної еліти».

3. Виступ рецензента Безрука О.О. (к. політ. н., доц., зав. кафедри політології, соціології і культурології) щодо дисертаційної роботи Вербицького Андрія Вікторовича на тему «Національні еліти в епоху глобалізації: безпековий аспект».

«Шановні колеги, шановний здобувач!

Тема дисертаційного дослідження Вербицького О.В. видається беззаперечно актуальною з низки причин. В першу чергу, динамічні трансформації світу прямо впливають на життєздатність держав та ключових політичних акторів за рахунок багатьох факторів, серед яких – розмивання кордонів та взаємозалежність, зростання ролі недержавних акторів, поява нових загроз, що поза рамками «традиційної» національної безпеки. Слід також наголосити, за рахунок глобалізації світ продовжує «звужуватися» і в цих умовах, у якості протилежної тенденції актуалізується «національне» - держава, ідентичність, еліти тощо. В цих умовах неабиякої ваги набуває саме національна еліта (політична, економічна, інтелектуальна тощо), яка має відповідні можливості і ресурси для створення та втілення в життя національної безпекової стратегії. Ефективність даного конкретизованого суб'єкта у стратегічному плануванні, управлінні, у прийнятті політичних рішень прямо впливає на здатність сучасної держави протистояти нагальним викликам. Зокрема, наше сьогодення, що характеризується військовим станом та активними трансформаційними процесами потребує свідомих та відповідальних представників національної еліти, які зможуть вплинути не тільки на безпековий стан всередині країни, а й на формування архітектури глобальної безпеки.

Саме ці питання в своєму дослідженні розглядає А.В. Вербицький. Метою дослідження постає розгляд національних еліт як суб'єкту забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації. Для досягнення даної мети виконується низка завдань, які стосуються як дослідження глобалізації та її наслідків, в першу чергу щодо національної держави, так і особливостей національної еліти, зокрема в контексті державотворчих процесів, що відбувалися в Україні з 1991 по 2019 роки. В результаті реалізації представлених завдань автор створює власну комплексну модель трансформації ролі національних еліт в системі глобального управління безпекою, яка окреслює роль еліти у забезпеченні ключових параметрів політичної, економічної, воєнної та інформаційної безпеки держави в умовах глобальної нестабільності та військової агресії РФ проти України.

Об'єкт дослідження – глобалізаційні процеси в сучасному світі.

Предмет дослідження – особливості діяльності національних еліт щодо забезпечення національної безпеки в контексті глобалізаційних викликів.

В дослідженні акцентується увага на міждисциплінарному підході і використовуються як загальнонаукові методи, так і спеціальні методи, серед яких виокремлюються такі, як інституційний аналіз, мережевий аналіз та інші.

Новизну дисертаційної роботи відображено в наступних пунктах:

- 1) уперше розроблено комплексну модель трансформації ролі національних еліт в системі глобального управління безпекою, яка, на відміну від існуючих підходів, інтегрує аналіз змін у структурі міжнародної системи, трансформації функцій національної держави та еволюції концепцій безпеки в умовах глобалізації; дана модель дозволяє виявити нові механізми та стратегії забезпечення національної безпеки в глобалізованому світі, які поєднують традиційні інструменти державної влади з новими формами міжнародного співробітництва та впливу на глобальні процеси;
- 2) удосконалено типологію національних еліт шляхом введення додаткових критеріїв: тип легітимації владного статусу еліти (традиційний, харизматичний, раціонально-легальний), ціннісні орієнтації та моделі політичної поведінки (проактивна, реактивна, імітаційна), що дозволило повніше висвітлити специфіку елітних груп у різних соціокультурних контекстах;
- 3) удосконалено методологію оцінювання результативності функціонування національної еліти в контексті реалізації безпекових пріоритетів держави; в якості ключових критеріїв запропоновано використовувати такі: здатність генерувати адекватні загрозам стратегії розвитку, координувати діяльність різних гілок та рівнів влади у втіленні цих стратегій, забезпечувати сталість та наступність політичного курсу, підтримувати функціональність безпекових інститутів держави;
- 4) дістало подальшого розвитку розуміння національної еліти як провідної верстви суспільства, головною функцією якої є розробка й реалізація цілісної стратегії гарантування національної безпеки у всіх її вимірах – воєнно-політичному, економічному, енергетичному, інформаційно-ціннісному тощо; на відміну від традиційних мілітарно-силових підходів ця інтерпретація акцентує на комплексній природі сучасних викликів безпеці національної держави та відповідно на інтегральному характері місії національної еліти як суб'єкта стратегічного прогнозування, управління ризиками та мобілізації суспільства на захист життєво важливих інтересів в умовах глобальної турбулентності; а також
- 5) дослідження трансформації суверенітету національних держав в умовах глобалізації через аналіз нових форм та рівнів його реалізації, зокрема через участь у глобальних режимах та інститутах; це дозволило виявити нові можливості та обмеження для діяльності національних еліт у глобальному контексті;
- 6) вивчення впливу недержавних акторів на глобальну політику та безпеку через аналіз їх взаємодії з національними державами та елітами; це дозволило виявити нові форми співпраці та конкуренції в системі глобального управління, а також нові виклики для традиційних механізмів забезпечення національної безпеки;
- 7) концепція елітної ротації та селекції, яка враховує як класичні транзитологічні моделі «циркуляції еліт», так і специфічні умови оновлення правлячого класу в пострадянському, постколоніальному контексті; на емпіричному матеріалі України продемонстровано, що формування нової генерації еліти шляхом конкурентних виборів часто дає збої через неформальні

чинники: зрощення великого бізнесу з політикумом, слабкість громадянського суспільства, неукоріненість демократичної політичної культури.

У першому розділі дисертантом розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження глобалізації. При аналізі різноманіття стратегій глобальних трансформацій виокремлюється низка теорій та концепцій глобалізації та визначається, що глобалізація охоплює практично всі сфери суспільного життя та має неоднозначні, часом суперечливі наслідки, що впливає на вибір міждисциплінарної методології дослідження. Сам зміст глобальних трансформацій аналізується через визначення особливостей та тенденції розвитку глобальної політики як нового феномену, який виник в результаті процесів глобалізації та трансформації світового порядку, також для визначення змісту глобальних трансформацій з'ясовується вплив глобальної політики на національні держави.

Другий розділ присвячено елітам в контексті сучасних умов розвитку суспільства. В ньому дисертант розглядає низку елітистських теорій, типологію та суспільну роль правлячої меншості а також конкретизує сутність національної еліти через її визначення, історію формування та функції.

У третьому розділі автор показує особливості формування та функціонування національної еліти в незалежній Україні, вибудовуючи відповідну модель функціонування української національної еліти та оцінюючи роль національної еліти у різних вимірах забезпечення національної безпеки.

В цілому робота вирізняється чіткою, та достатньо логічною структурою. Отримані висновки відповідають заявленим завданням. Робота має завершений характер, виконана дисертантом самостійно та цілком відповідає встановленим вимогам МОН України щодо даного виду робіт. Дисертантом опрацьовано 297 джерел вітчизняних та західних авторів. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 3-ох наукових публікаціях у виданнях категорії Б та 3-ох публікаціях апробаційного характеру.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Вербицького Андрія Вікторовича на тему «Національні еліти в епоху глобалізації: безпековий аспект» може бути рекомендовано до захисту у разовій вченій раді зі спеціальності 052 Політологія.

Дякую за увагу!»

4. Відповіді здобувача на зауваження рецензентів (у разі їх наявності).

(Зауважень немає).

5. Відгук наукового керівника Савельєвої Т.П.. (канд. пол. н., викладач кафедри політології, соціології і культурології) на дисертаційну роботу Вербицького Андрія Вікторовича на тему: «Національні еліти в епоху глобалізації: безпековий аспект», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 «Політологія».

«Шановні колеги, шановний дисертант!

До вашої уваги пропонується відгук по дисертаційному дослідженню Вербицького А.В. на тему «Національні еліти в епоху глобалізації: безпековий аспект».

Щодо загальної характеристики дисертації.

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні процеси у ХХІ столітті продовжують активно впливати на усі сфери життєдіяльності, в тому числі і на політичну в усіх її вимірах. В центрі уваги сучасних західних та українських дослідників різні варіації питань, актуалізовані глобалізацією, зокрема, і виклики, що постають як перед суспільством в цілому, так і перед окремими державами. Серед таких викликів в першу чергу – загроза національному суверенітету, що окреслюється в проблему забезпечення національної безпеки. В контексті подолання даних викликів пропонуються певні варіанти, які першочергово пов'язані з діяльністю різних інституцій політичної системи. Наразі, сучасні умови вимагають в стратегічному плані посилення уваги до «нетрадиційних» аспектів забезпечення національної безпеки. В цьому контексті актуалізується особистісний вимір політики та, відповідно, такий суб'єкт, як національна еліта, від якого безпосередньо залежить функціонування політичної системи, в тому числі і в межах безпекового аспекту.

Дисертаційна робота виконана відповідно до комплексної наукової теми «Соціалізація особистості в соціокультурних та соціально-політичних контекстах (0123U103170 від 07.07.2023 р.), яку розробляє кафедра політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Наукова новизна представленої роботи міститься у таких моментах.

Уперше:

розроблено комплексну модель трансформації ролі національних еліт в системі глобального управління безпекою, яка, на відміну від існуючих підходів, інтегрує аналіз змін у структурі міжнародної системи, трансформації функцій національної держави та еволюції концепцій безпеки в умовах глобалізації; дана модель дозволяє виявити нові механізми та стратегії забезпечення національної безпеки в глобалізованому світі, які поєднують традиційні інструменти державної влади з новими формами міжнародного співробітництва та впливу на глобальні процеси;

удосконалено:

типологію національних еліт шляхом введення додаткових критеріїв: тип легітимації владного статусу еліти (традиційний, харизматичний, раціонально-легальний), ціннісні орієнтації та моделі політичної поведінки (проактивна, реактивна, імітаційна), що дозволило повніше висвітлити специфіку елітних груп у різних соціокультурних контекстах;

методологію оцінювання результативності функціонування національної еліти в контексті реалізації безпекових пріоритетів держави; в якості ключових критеріїв запропоновано використовувати такі: здатність генерувати адекватні загрозам стратегії розвитку, координувати діяльність різних гілок та рівнів влади у втіленні цих стратегій, забезпечувати сталість та наступність політичного курсу, підтримувати функціональність безпекових інститутів держави;

дістало подальшого розвитку:

розуміння національної еліти як провідної верстви суспільства, головною функцією якої є розробка й реалізація цілісної стратегії гарантування національної безпеки у всіх її вимірах – воєнно-політичному, економічному, енергетичному, інформаційно-ціннісному тощо; на відміну від традиційних мілітарно-силових підходів ця інтерпретація акцентує на комплексній природі

сучасних викликів безпеці національної держави та відповідно на інтегральному характері місії національної еліти як суб'єкта стратегічного прогнозування, управління ризиками та мобілізації суспільства на захист життєво важливих інтересів в умовах глобальної турбулентності;

дослідження трансформації суверенітету національних держав в умовах глобалізації через аналіз нових форм та рівнів його реалізації, зокрема через участь у глобальних режимах та інститутах; це дозволило виявити нові можливості та обмеження для діяльності національних еліт у глобальному контексті;

вивчення впливу недержавних акторів на глобальну політику та безпеку через аналіз їх взаємодії з національними державами та елітами; це дозволило виявити нові форми співпраці та конкуренції в системі глобального управління, а також нові виклики для традиційних механізмів забезпечення національної безпеки;

концепція елітної ротації та селекції, яка враховує як класичні транзитологічні моделі «циркуляції еліт», так і специфічні умови оновлення правлячого класу в пострадянському, постколоніальному контексті; на емпіричному матеріалі України продемонстровано, що формування нової генерації еліти шляхом конкурентних виборів часто дає збої через неформальні чинники: зрощення великого бізнесу з політикумом, слабкість громадянського суспільства, неукоріненість демократичної політичної культури.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Матеріали і висновки дисертації мають важливе:

теоретичне значення для поглиблення та подальшого розвитку міждисциплінарних досліджень у галузі політичної науки, що поєднують положення теорії еліт, глобальних та безпекових студій;

практичне значення у якості методологічної основи, що може бути використана для підвищення ефективності діяльності національних еліт у сфері забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації, в тому числі через імплементацію ключових результатів до стратегічних документів у сфері національної безпеки а також через можливість впливу на формування і оптимізацію кадрової політики в сфері державного управління.

Матеріали й висновки дисертаційної роботи можуть застосовуватися в навчальному процесі при викладанні дисциплін з політології, державного управління, національної безпеки, міжнародних відносин.

Вірогідність й обґрунтованість результатів дослідження. Є всі підстави вважати, що подані в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. Вихідні ідеї та положення, висновки розроблені на базі вивчення широкого й водночас репрезентативного кола оригінальних зарубіжних і вітчизняних джерел з окресленої проблематики. На використані в роботі теоретичні положення інших авторів здійснено відповідні посилання.

Апробація. Основні положення дисертації викладені у наукових статтях, доповідях та наукових повідомленнях на: XI Міжнародній науково-практичній та XV Всеукраїнській науково-практичній конференціях «Соціалізація особистості у сучасних соціально-політичних та соціокультурних контекстах» (Харків, 2021 р., 2025 р.) а також Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слобожанський гуманітарій – 2025» (Харків, 2025 р.).

Крім того, основні ідеї дисертації пройшли апробацію на теоретико-

методологічних семінарах кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Щодо характеристик роботи здобувача в процесі підготовки дисертації, особистих якостей, проявлених в процесі роботи над дисертацією.

За час навчання в аспірантурі у контексті підготовки дисертації Андрій Вербицький проявив себе як людина відповідальна, дисциплінована, працелюбна та така, що має високі моральні якості. Здобувачу притаманні високий рівень академічної доброчесності та поваги до результатів науково-дослідницької діяльності інших представників наукової спільноти.

Висновок:

Робота відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та пп. 6, 7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), та рекомендована для проведення експертизи на наукову новизну теоретичне і практичне значення отриманих результатів і подальшого захисту у разовій раді.

Дякую за увагу!»

6. Обговорення дисертації учасниками засідання.

Поліщук І.О. (д. політ. н., проф., проф. кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)):

«Актуальність теми дисертаційного дослідження є беззаперечною. Автор не тільки акцентує увагу на особливостях глобальних трансформацій а й на особистісному вимірі політики, звернувши увагу на беззаперечну роль національної еліти як легітимного суб'єкту у реалізації державної політики в сфері забезпечення національної безпеки. При цьому до уваги пропонується кейс «незалежна Україна» для виокремлення прогалин у функціонуванні національної еліти та побудови відповідної моделі її функціонування у різні періоди незалежної України.

Запропонована стратегія дослідження національної еліти в умовах глобальних трансформацій має стати дороговказом для формування нової генерації еліти, що має характеризуватися не тільки формальними ознаками, а й такими критеріями як стратегічне мислення, патріотизм, порядність, професійність, відданість суспільним інтересам та здатність доцільно відповідати на глобалізаційні виклики

Результати дисертаційного дослідження мають достатньо високий ступінь новизни і пройшли відповідну апробацію.

Послідовна та логічна структура дисертаційного дослідження надали змогу повно та всебічно розкрити поставлені завдання та мету – розглянути національні еліти як суб'єкт забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації.

Дисертаційне дослідження А.В. Вербицького є завершеною науковою працею, яка містить низку нових та актуальних результатів, що свідчить про теоретичну та практичну значущість тематики наукової роботи.

Загалом, аналіз представленої роботи дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота А.В. Вербицького може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія».

Радіонова І.О., (д. філос. н., проф., проф. кафедри політології, соціології і культурології):

«Подане до розгляду дисертаційне дослідження виглядає досить серйозною ґрунтовною роботою, що зачіпає актуальну проблематику для сьогодення.

Глобалізаційні виклики актуалізують в першу чергу безпекову політику національних держав, то ж національна еліта, яка розглядається дисертантом у якості суб'єкту забезпечення національної безпеки, зокрема, в контексті розвитку незалежної української держави, дійсно потребує нових аспектів дослідження, які ми можемо побачити у представленій роботі.

Дослідження спирається на ґрунтовну методологічну основу, від теорій глобалізації до класичних та сучасних теорій еліт, багато уваги приділено першоджерелам. Матеріал представлений послідовно та чітко, висновки дослідження відповідають поставленим завданням.

Не дивлячись на загальновідомі об'єкти дослідження для сучасних соціально-гуманітарних наук, дисертанту вдалося представити певний варіант новизни, яка обґрунтовується авторським варіантом моделі трансформації ролі еліт в системі глобального управління безпекою, і яка дозволяє виявити нові механізми та стратегії забезпечення національної безпеки в глобалізованому світі, які поєднують традиційні інструменти державної влади з новими формами міжнародного співробітництва та впливу на глобальні процеси

Дисертанту вдалося досягти поставленої мети за допомогою вирішення поставлених завдань та прийти до відповідних висновків у роботі. Вважаю, що робота може бути рекомендована до захисту за спеціальністю 052 — Політологія».

Пересипкіна І.В. (к. політ. н., доц., доц. кафедри міжнародних відносин, ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна):

«Дисертація А.В. Вербицького є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке присвячене дослідженню глобальних процесів у сучасному світі через особливості діяльності національних еліт щодо забезпечення національної безпеки в контексті глобалізаційних викликів.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена в першу чергу поглибленням глобалізаційних процесів, активним долученням України до інтеграції в глобальний простір з метою як убезпечення держави від нагальних

загроз, так і з можливістю впливати на прийняття рішень в межах глобальної спільноти, що, відповідно вимагає певної адаптації національних еліт до нових стандартів управління, безпеки та цінностей. Таким чином орієнтир автора на дослідження трансформації глобальних безпекових викликів в умовах глобалізації, що обумовлюють зміни у стратегіях та функціях української національної еліти щодо забезпечення національної безпеки є досить слушним та виправданим. Представлена робота заслуговує бути рекомендованою до захисту».

Куц Г.М. (д. політ. н, проф., проф. кафедри політології, соціології і культурології, головує на засіданні):

«Дисертаційна робота А.В. Вербицького є повноцінним та самостійним дослідженням щодо аналізу глобалізації, її наслідків та впливу як на національну державу, так і на такий суб'єкт політики як національна еліта в контексті забезпечення національної безпеки. Автор проаналізував великий пласт як зарубіжних, так і вітчизняних праць та представив логічне та структуроване дослідження, продемонструвавши глибокі знання з означеної проблематики.

Представлений аналіз дисертантом сучасних трансформацій в умовах глобальної нестабільності та визначення ключової ролі національної еліти у забезпеченні ключових параметрів політичної, економічної, воєнної та інформаційної безпеки держави в цих умовах є основою в даному дослідженні для визначення специфіки інституційно-функціональних моделей української еліти в новітній період державності (1991-2019 рр.). Отримані результати можуть мати багатовекторний вплив, зокрема, простежується безумовна важливість даної роботи для формування ефективної політики національної безпеки, підвищення ефективності державного управління та для подальшого протистояння прямим та гібридним загрозам.

У цілому, можна вважати, що представлене кандидатське дисертаційне дослідження є завершеним, самостійним, логічно структурованим, містить суттєві елементи новизни, відповідає заявленій спеціальності (052 – Політологія) та може бути рекомендованим до розгляду разовою спеціалізованою вченою радою із захисту дисертацій».

ГОЛОСУВАЛИ (9 викладачів кафедри політології, соціології і культурології): Результати голосування:

«за» - 9

«проти» - немає

«утрималися» - немає

Прийнято одноголосно.

УХВАЛИЛИ:

1. Рекомендувати дисертацію Вербицького Андрія Вікторовича на тему «Національні еліти в епоху глобалізації: безпековий аспект», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

2. Рекомендувати до призначення опонентів дисертації:

Польового Миколу Анатолійовича, доктора політичних наук, професора;

Ротар Наталію Юріївну, доктора політичних наук, професора;

Третяка Олексія Анатолійовича, доктора політичних наук, професора.

3. Затвердити висновок у такому формулюванні:

Висновок

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із загальнодержавними планами наукових робіт. Аналіз сучасних тенденцій свідчить про глибокі трансформаційні процеси, пов'язані з глобалізацією, яка суттєво впливає на роль і функції національних держав та їх еліт. Оскільки глобалізація створює принципово нові виклики та загрози для суверенітету і територіальної цілісності держав, насамперед, особливої актуальності набуває дослідження трансформації ролі національних еліт в контексті забезпечення національної безпеки. Важливим постає і той факт, що традиційні підходи до забезпечення національної безпеки зосереджені переважно на військово-політичних аспектах, виявляються недостатніми в умовах комплексних глобальних загроз – від тероризму і кіберзлочинності до екологічних катастроф і пандемій. Це вимагає від національних еліт розробки нових стратегій та механізмів гарантування безпеки, які враховували б транснаціональний характер сучасних викликів та необхідність активної участі в глобальних і регіональних системах безпеки. На відміну від традиційних військових загроз, сучасні виклики мають комплексний та гібридний характер, що вимагає від національних еліт нових компетенцій та здатності ефективно координувати діяльність різних державних інститутів та недержавних акторів у сфері безпеки.

Особливого значення набуває проблема трансформації функцій національних еліт в контексті зміни характеру загроз національній безпеці.

Водночас глобалізація створює нові можливості для міжнародного співробітництва у сфері безпеки, формування глобальних та регіональних безпекових режимів, розвитку механізмів колективної відповіді на спільні загрози. Це відкриває для національних еліт нові перспективи посилення безпекових спроможностей держави через участь у міжнародних альянсах, організаціях та програмах співробітництва.

Отже, саме національні еліти постають тим суб'єктом, хто приймає остаточні рішення щодо національної безпеки, формує стратегії та мобілізує ресурси держави. Саме тому важливим на сьогодні постає питання дослідження актуальних тенденцій глобальних трансформацій,

глобальних викликів та ролі національної еліти у якості суб'єкту забезпечення національної безпеки в умовах глобальних змін.

Дисертаційна робота визначена відповідно до комплексної наукової теми «Соціалізація особистості в соціокультурних та соціально-політичних контекстах (0123U103170 від 07.07.2023 р.), яку розробляє кафедра політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:
уперше:

розроблено комплексну модель трансформації ролі національних еліт в системі глобального управління безпекою, яка, на відміну від існуючих підходів, інтегрує аналіз змін у структурі міжнародної системи, трансформації функцій національної держави та еволюції концепцій безпеки в умовах глобалізації; дана модель дозволяє виявити нові механізми та стратегії забезпечення національної безпеки в глобалізованому світі, які поєднують традиційні інструменти державної влади з новими формами міжнародного співробітництва та впливу на глобальні процеси;

удосконалено:

типологію національних еліт шляхом введення додаткових критеріїв: тип легітимації владного статусу еліти (традиційний, харизматичний, раціонально-легальний), ціннісні орієнтації та моделі політичної поведінки (проактивна, реактивна, імітаційна), що дозволило повніше висвітлити специфіку елітних груп у різних соціокультурних контекстах;

методологію оцінювання результативності функціонування національної еліти в контексті реалізації безпекових пріоритетів держави; в якості ключових критеріїв запропоновано використовувати такі: здатність генерувати адекватні загрозам стратегії розвитку, координувати діяльність різних гілок та рівнів влади у втіленні цих стратегій, забезпечувати сталість та наступність політичного курсу, підтримувати функціональність безпекових інститутів держави;

дістало подальшого розвитку:

розуміння національної еліти як провідної верстви суспільства, головною функцією якої є розробка й реалізація цілісної стратегії гарантування національної безпеки у всіх її вимірах – воєнно-політичному, економічному, енергетичному, інформаційно-ціннісному тощо; на відміну від традиційних мілітарно-силових підходів ця інтерпретація акцентує на комплексній природі сучасних викликів безпеці національної держави та відповідно на інтегральному характері місії національної еліти як суб'єкта стратегічного прогнозування, управління ризиками та мобілізації суспільства на захист життєво важливих інтересів в умовах глобальної турбулентності;

дослідження трансформації суверенітету національних держав в умовах глобалізації через аналіз нових форм та рівнів його реалізації,

зокрема через участь у глобальних режимах та інститутах; це дозволило виявити нові можливості та обмеження для діяльності національних еліт у глобальному контексті;

вивчення впливу недержавних акторів на глобальну політику та безпеку через аналіз їх взаємодії з національними державами та елітами; це дозволило виявити нові форми співпраці та конкуренції в системі глобального управління, а також нові виклики для традиційних механізмів забезпечення національної безпеки;

концепція елітної ротації та селекції, яка враховує як класичні транзитологічні моделі «циркуляції еліт», так і специфічні умови оновлення правлячого класу в пострадянському, постколоніальному контексті; на емпіричному матеріалі України продемонстровано, що формування нової генерації еліти шляхом конкурентних виборів часто дає збої через неформальні чинники: зрощення великого бізнесу з політикумом, слабкість громадянського суспільства, неукоріненість демократичної політичної культури.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Матеріали і висновки дисертації мають важливе теоретичне значення для поглиблення та подальшого розвитку міждисциплінарних досліджень у галузі політичної науки, що поєднують положення теорії еліт, глобальних та безпекових студій; практичне значення у якості методологічної основи, що може бути використана для підвищення ефективності діяльності національних еліт у сфері забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації, в тому числі через імплементацію ключових результатів до стратегічних документів у сфері національної безпеки а також через можливість впливу на формування і оптимізацію кадрової політики в сфері державного управління.

Матеріали й висновки дисертаційної роботи можуть застосовуватися в навчальному процесі при викладанні дисциплін з політології, державного управління, національної безпеки, міжнародних відносин.

Апробація. Основні положення дисертації викладені у наукових статтях, доповідях та наукових повідомленнях на: XI Міжнародній науково-практичній та XV Всеукраїнській науково-практичній конференціях «Соціалізація особистості у сучасних соціально-політичних та соціокультурних контекстах» (Харків, 2021 р., 2025 р.) а також Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слобожанський гуманітарій – 2025» (Харків, 2025 р.). Крім того, основні ідеї дисертації пройшли апробацію на теоретико-методологічних семінарах кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

I. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження:

1. Вербицький А. Національна еліта як суб'єкт стратегічного цілепокладання і ціннісної консолідації суспільства. Науково-теоретичний альманах Грані. 2024. Вип. 27 (6). С. 14-20. URL: <https://doi.org/10.15421/1724107>
2. Вербицький А.В. Роль національної еліти у забезпеченні національної безпеки України. Національні інтереси України. 2024. №5 (5). С. 595-601. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/17684/17745>
3. Вербицький А. В. Феномен глобальної політики: концептуальні засади та актори в умовах глобалізації. Політикус : наук. журнал. 2024. № 6. С.121-126. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/21789>

II. Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Вербицький А. В., Вербицька І. В. Проблематика колізійних норм законодавчого регулювання політичної реклами в політико-технологічному вимірі України. *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація особистості у сучасних соціокультурних та соціально-політичних контекстах»*. Харків: ХНПУ, 2021. С. 16-19
2. Вербицький А. Теоретичне осмислення концепту «національна еліта». *Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціалізація особистості у сучасних соціокультурних і соціально-політичних контекстах»*. Харків: ХНПУ, 2025. С. 49-51 URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/479679ea-e6b6-4b16-90c2-fc78da491510/content>
3. Вербицький А.В. Національна держава в умовах глобалізації. *STUDIA SLOBOZHANICA: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2025»* (Харків, ДБТУ, 30 квітня 2025 р.). Харків, 2025. С. 40-41

Конкретний особистий внесок дисертанта в отриманні наукових результатів, що виносяться на захист. Особистий внесок здобувача полягає в тому, що подані в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. Вихідні ідеї та положення, висновки розроблені автором на базі вивчення широкого й водночас репрезентативного кола оригінальних зарубіжних і вітчизняних джерел з окресленої проблематики. На використані в роботі теоретичні положення інших авторів здійснено відповідні посилання. За темою дослідження автором одноосібно підготовлено шість публікацій.

Повнота викладу матеріалів дисертації у друкованих працях. Зміст роботи викладено у 6 публікаціях (одноосібних), із них: 3 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України з політичних наук (категорії Б), 3 публікації у збірці матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. Зміст дисертаційного дослідження, використані у ньому методи та основні результати, що одержані в роботі, відповідають спеціальності 052 Політологія.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію написано грамотною українською мовою. Стиль викладу матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій є доступним для сприйняття. Структура дисертації відповідає алгоритму проведеного дослідження, адекватно використані наукові терміни.

*Робота **Вербицького Андрія Вікторовича** на тему «Національні еліти в епоху глобалізації: безпековий аспект» відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та пп. 6, 7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) та **рекомендована** до захисту у разовій спеціалізованій ученій раді зі спеціальності 052 Політологія.*

Головуючий

Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології, соціології
і культурології Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Галина КУЦ

Рецензент:

Кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології, соціології
і культурології Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Олександр БЕЗРУК

Секретар:

Кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, соціології
і культурології Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Юлія КАЛЮЖНА